

Paul Garde: Dnevnik putovanja u Bosnu i Hercegovinu

Zagreb 1998., str. 122.

U izdanju iznimno plodne "Ceres" 1997. godine izašlo je još jedno zanimljivo djelo posvećeno ratnim zbivanjima na tlu bivše Jugoslavije. Nakon Henryja Wijnaendtsa i njegove "Jugoslavenske kronike 1991-1992", te Philipa J. Cohena - "Tajni rat Srbije" i "Drugi svjetski rat i suvremeni četnici/The World War II and Contemporary Chetniks" – hrvatskim je čitateljima, zainteresiranim za problematiku rata u Bosni i Hercegovini, sada dostupan i dnevnički zapis francuskog pisca Paula Gardea o toj, Hrvatskoj susjednoj, republici.

Ovaj istaknuti francuski lingvist i pisac nije nepoznat našoj javnosti. Štoviše, 1996. godine hrvatska se čitateljska javnost mogla upoznati s njegovom knjigom "Život i smrt Jugoslavije", posvećenoj uzrocima rata i ratnim zbivanjima, koja su upravo početkom devedesetih eskalirala u Sloveniji i Hrvatskoj. Spomenuta je knjiga izdana u Francuskoj 1992, a dvije godine poslije doživjela je i drugo izdanje, te je do danas rasprodana u više od 40 000 primjeraka. Za one koji nisu bili u prilici susresti se s tom knjigom valja napomenuti da je njezin autor rođen prije 72 godine u Avignonu. Nakon studija klasične filologije i slavistike na sveučilištu u Montpellieru, Parizu i Strasbourgu, od 1964. do 1989, profesor je slavenskih jezika i književnosti na Provensalskom sveučilištu u Aix-en-Provenceu, a također i predavač slavenske lingvistike na Sveučilištu u Yaleu i Columbiji (SAD). Garde, u mirovini od 1989, predstavlja svoju domovinu u Međunarodnom komitetu slavista. Tiskana su mu mnoga lingvistička djela, od kojih je "L'Accent" (Pariz, PUF, 1968.) objavljena i kod nas u hrvatskom prijevodu ("Naglasak", Zagreb, 1993.). Proputovavši prije rata 1991. god. bivšu Jugoslaviju više desetaka puta, Garde se vrlo dobro upoznao s područjem, narodima, tzv. "malim" ljudima i njihovim mentalitetima, te nacionalnom problematikom zemalja kojima će kasnije posvetiti, uključujući i knjižicu "Les Balkans" (Flamarion, coll. "Domino", 1994.), ukupno tri knjige.

Kako i sam kaže, zahvaljujući mirovini, mogao je poduzeti jedanest kratkih putovanja u ratom zahvaćenu Hrvatsku (ali i u Sloveniju, Makedoniju i njima susjedne države), kako bi francusku javnost što bolje i objektivnije upoznao s ratnim strahotama u Hrvatskoj i Bosni. On pritom nije odlazio u područja gdje su se vodile oružane borbe, budući da nije novinar i jer ga "ne zanima spektakularno koliko politička analiza i razumijevanje ljudi i događaja" (6). Stoga, kada Garde 1991. posjećuje Hrvatsku, on prije svega obilazi razoreni Karlovac, Pakrac, Osijek, usput razgovarajući s hrvatskim izbjeglicama i slušajući njihove potresne priče o počinjenim četničkim masakrima. Sličan će pristup zadržati i u ovoj knjizi, koju je zamislio kao nastavak prve, a koja se odnosi uglavnom na rat u BiH.

Ova je knjiga koncipirane kao dnevnik. Obuhvaća vremenski period od 3. do 19. listopada 1993. godine. Svako poglavlje naslovljeno je nadnevkom dana kojeg autor opisuje i imenom grada u kojemu se tada nalazio. Npr. drugo poglavlje nosi naslov "Nedjelja, 9. listopada – ZAGREB-MOSTAR" i u njemu Garde opisuje svoj put iz hrvatskog glavnog grada u hercegovački Mostar. Budući da je tamo bilo nemoguće putovati 1993. u vrijeme hrvatsko-bošnjačkog sukoba, Garde čeka završetak rata da nakon Washingtonskog sporazuma (ožujak 1994.) otputuje u Bosnu preko Dalmacije.

Koristeći se pismima ambasadora BiH i Hrvatske, te preporukom europskog upravljača Mostarom, Hansa Koschnika, kao i poznavanjem jezika svih triju naroda (tj. problematičnosti razlika između hrvatskog, srpskog i bošnjačkog jezika), Garde 9. listopada odlazi najprije autobusom iz Splita u Mostar, kako bi se osobno uvjerio u kakvom je stanju grad sada, nakon devet mjeseci žestokih borbi i kako žitelji Mostara danas žive u podijeljenom gradu.

Već prvi njegov opis grada na Neretvi i susret s tamošnjim ljudima odaje čitatelju način piščeva izražavanja koji je prožet osebnom stilistikom, jednostavnošću i jasnoćom oblikovanih i izrečenih misli i zaključaka, kratkoćom rečenica, bogatstvom slikovnih opisa i poetičnih, usporedbi s rodnom

mu Francuskom: “Taj grad mora da je bio čudo. Prisjećam se Bauxa, ne sela, dolje, prepunog turista već građevina gore na stijenama koje su napukle i urušene ali s ostacima pročelja i lijepim fasadama. Kažem samom sebi: tamo su bila potrebna stoljeća da se sve sruši, ovdje tek nekoliko mjeseci” (35).

Držeći se vjerno vlastite filozofije, prema kojoj “najveća korist dolazi od slučajnih susreta”, Garde razgovara s običnim ljudima na cesti - Hrvatima i Bošnjacima - vojnicima i civilima, ali i sa zamjenikom upravitelja Koscnika, hercegovačkim muftijom, ne skrivajuću pritom svoju potresenost razorenim i podijeljenim gradom i ljudima koji su do jučer zajednički, u miru, živjeli na objema obalama Neretve. Posebno je dojmljiv dio u kojemu pisac iskazuje senzibilitet i pijetet spram žrtve, uspoređujući datume rođenja i smrti na grobovima jednog groblja koje je nekoć bilo javni park, sa godinama svoje vlastite djece: “Što se tiče datuma rođenja: 1955. (starost moje starije kćerke), 1959. (kao moj drugi sin), 1965. (godinu manje od moje najmlađe kćerke)” (33).

Nakon Mostara Garde odlučuje otići u Zenicu, odnosno u “duboku Bosnu,” budući da želi vidjeti jedan bošnjački grad u kojem bošnjačka vlast djeluje u razmjernom miru i zbog toga jer nastoji biti upravo ondje “gdje stvari ne idu kako treba rađe nego tamo gdje je sve u redu”.

Budući da se u Mostaru ponajviše susretao s Bošnjacima, Zenica mu je interesantna i zbog toga što su tamo Hrvati i Srbi manjina. Tako se npr. u Mostaru susreće s muftijom, a u Zenici s katolicima i pravoslavcima, te na neki način uspostavlja nužnu ravnotežu i potrebnu jednakost pristupa u opisu (po)ratne Bosne i Hercegovine. I tu primjenjuje sličan, već usvojeni, model razgovora sa objema stranama: bošnjačkom većinom i hrvatskom i srpskom manjinom, te zaključuje da se oni koji nisu dio većinskog naroda u određenom kraju s pravom osjećaju zapostavljenima i prinuđenima na napuštanje svojih domova.

Možda najzanimljiviji dio knjige jest onaj posvećen Sarajevu i “tunelu života” koji je tijekom srpske opsade grada Sarajlijama bio jedini izlaz iz grada i jedina komunikacija s vanjskim svijetom, a koji je Gardeu poslužio za ulazak u opkoljeni grad. Iako u njemu boravi samo dva dana, Garde svoj boravak upotpunjuje nizom ineteresantnih razgovora s, primjerice, I. Z. Čičkom, I. Bancem, francuskim ambasadorom u BiH, gostovanjem na sarajevskoj TV i nizom drugih zanimljivih i korisnih susreta. Sarajevo je ujedno bila Gardeova posljednja destinacija nakon koje se, nakon desetodnevnih putešestvija, preko Zagreba vratio u Francusku.

Knjiga Paula Gardea pisana je u obliku dnevnika i samim tim podrazumijeva da su u njoj ukalupljene autorove najintimnije misli iznikle na bosanskohercegovačkom “terenu”. Odlučivši ta svoja razmišljanja podijeliti s nepoznatim čitateljima, Garde prikazuje Bosnu i Hercegovinu očima iskrenog i dobronamjernog očevica, svjestan da takva promišljanja nisu nužno, već dapače, u suprotnosti sa stajalištima nekih istaknutih francuskih vladinih dužnosnika.

Knjiga Paula Gardea – “Dnevnik putovanja u Bosnu i Hercegovinu” – zanimljiva je već zbog činjenice što je njen autor stranac, dobar poznavatelj naroda bivše Jugoslavije, njihovih kultura i, napose, jezika. Nastojeći biti nepristranim prema bilo kojem od naroda koji žive u BiH, Garde na stranicama svog dnevnika govori o problemima žrtava rata i porača, bilo da je li riječ o Bošnjacima u istočnom Mostaru ili pak o Hrvatima i Srbima u Zenici. Osim što predstavlja viđenje stranca o jednom važnom segmentu hrvatske suvremene povijesti, hrvatsko-bošnjačkom ratu, ova je knjiga zanimljiva i kao svojevrsni (po)ratni dokument sukoba u Bosni i Hercegovini. Jer, ne treba zaboraviti da je Garde od 1993. god. objavio seriju članaka u raznim časopisima kao što su “Le Messenger européen” (Europski glasnik), “Politique internationale” (Međunarodna politika) i “La Documentation française” (Francuska dokumentacija), u kojima su, na neki način, kompilirana ratna stradanja u BiH devedesetih godina.

Iako su od opisanih zbivanja protekle pune četiri godine, ova je knjiga danas nanovo interesantna i aktualna. Pisana bitko i jednostavno, poput romana, knjiga Paula Gardea slika je Bosne i Hercegovine opustošene ratom, ali i, kako to autor često voli naglasiti, “svjedok spremnosti tamošnjih ljudi da se odupru fanatizmu i nastave započetku bitku za tolerancijom.”

Ivica Šute

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJESTINST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RAD OVI 31

ZAGREB 1998.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Matićka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 158, fax. 385 1/ 6156 879

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Naslovna stranica

Iva Makvić

Prijevod sažetaka

Marina Denona-Krsnik

Kompjutorski slog i prijelom

DENONA d.o.o., Garićgradska 6, Zagreb

Tisak

KRATIS, Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u travnju 1999. godine

Naklada

300 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949.75

RADOVI 31

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. - Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1998.

– 340 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X